

ВІДГУК

офіційного опонента

завідувача відділу природних ресурсів та екологічної безпеки
Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України,
доктора економічних наук, професора **ЛЕВКОВСЬКОЇ Людмили Володимирівни**
на дисертацію **ЗАМЛИНСЬКОГО Олександра Степановича**
на тему: «**Фінансове регулювання використання природних ресурсів
на рівні територіальних громад базового рівня**»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Природні ресурси виступають матеріальною основою соціально-економічного розвитку як країни в цілому, так і територіальних громад зокрема. Водночас нерозвиненість інститутів фінансового регулювання використання природних ресурсів на різних таксономічних рівнях не дозволяє забезпечувати високий рівень ефективності розширеного відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу. Найбільш ускладненим є формування інструментарію фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні міських, селищних та сільських територіальних громад, що не забезпечує належної ідентифікації реальної бази адміністрування рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів, пропорційного розподілу природно-ресурсних платежів між держбюджетом та бюджетами місцевого самоврядування, відповідних стимулів щодо комплексного використання природної сировини та утилізації її ресурсних цінностей. Незважаючи на поглиблення бюджетно-фіскальної децентралізації в останнє десятиліття у фінансовому регулюванні використання природних ресурсів зберігається домінанта централізованого накопичення рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів, що не мотивує місцеву владу реалізовувати проєкти залучення природної складової національного багатства у господарський обіг і формувати нові полюси розвитку місцевої економіки. Виходячи з необхідності становлення на рівні територіальних громад базового рівня сучасного інструментарію фінансового регулювання використання природних ресурсів і було сформульовано мету та завдання дисертації Замлинського Олександра Степановича, що підтверджує її актуальність та відповідність тим викликам, котрі стоять перед територіальними громадами базового рівня. У дисертації розкрито зміст інституційних засад фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальних громад базового рівня, проаналізовано основні тенденції та проведено узагальнюючу оцінку рівня міжмуніципальної збалансованості надходжень рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів до місцевих бюджетів, визначено передумови імплементації європейського досвіду фінансового регулювання

охорони довкілля, використання та відтворення природних ресурсів на рівні муніципалітетів у вітчизняну практику регуляторного впливу на природокористувачів. Тема дисертації Замлинського Олександра Степановича безпосередньо пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України, що свідчить про її відповідність пріоритетним напрямам розвитку науки і техніки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Високий рівень обґрунтованості та достовірності отриманих у дисертації Замлинського Олександра Степановича результатів визначається застосуванням широкого спектра методів наукового пізнання. Зокрема, автор у процесі здійснення дисертаційного дослідження використав аксіоматичний метод, що дало змогу розкрити зміст фінансового регулювання використання природних ресурсів на різних таксономічних рівнях. Прикметною рисою методологічного забезпечення проведеного дослідження також виступає застосування автором економіко-статистичного методу, що дало можливість проаналізувати основні тенденції надходжень рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів та основних її складових до державного бюджету та місцевих бюджетів України. Інноваційністю відзначається використання Замлинським Олександром Степановичем прийомів кластерного аналізу з метою групування регіонів України за рівнем міжмуніципальної збалансованості надходжень рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів до місцевих бюджетів України. Високий рівень обґрунтованості наукових положень дисертації також визначається застосуванням інституційного підходу, що забезпечило виявлення інституційно-фіскального виміру становлення сучасної системи фінансового регулювання природокористування на місцевому рівні в умовах воєнних викликів та поглиблення децентралізації влади. Результативним доповненням методологічної матриці проведеного дослідження стало використання автором абстрактно-логічного методу для визначення передумов вибору пріоритетів трансформації системи фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальної громади базового рівня. Ознайомлення з ключовими положеннями дисертації Замлинського Олександра Степановича засвідчило, що автор опрацював великі масиви статистичних даних Міністерства фінансів України, Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, що у підсумку дало йому можливість отримати обґрунтовані та достовірні результати. Приведене вище дає підстави для твердження про те, що отримані у процесі написання дисертації теоретико-методологічні положення, аналітичні розрахунки, висновки та рекомендації є обґрунтованими та достовірними і мають практичну направленість.

Новизна наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. На основі критичного переосмислення теоретичних підходів вітчизняних

вчених та поглибленого аналізу вилучення та міжбюджетного розподілу рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів у дисертації отримано нові для теорії і методології фінансового регулювання природокористування результати. Зокрема, Замлинським Олександром Степановичем вперше розроблено інституційний інструментарій фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальних громад базового рівня, який передбачає розширення повноважень органів місцевого самоврядування в частині урізноманітнення методів та інструментів регуляторного впливу на природокористувачів за основними блоками (блок стимулювання; блок бюджетного регулювання; блок фіскального регулювання угод публічно-приватного партнерства). Запровадження такого інструментарію у практику фінансового регулювання природокористування на рівні територіальних громад базового рівня дасть змогу усунути багаторічний рецидив застосування суто фіскальних методів регулювання господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, що не забезпечувало дієвого впливу місцевих природних ресурсів на темпи соціально-економічного піднесення територіальних утворень. Вказаний інституційний інструментарій дозволить активізувати процеси урізноманітнення інструментів економічного стимулювання раціоналізації використання природних ресурсів у всіх фазах відтворювального процесу.

За результатами проведеного дисертаційного дослідження Замлинський Олександр Степанович удосконалив: концептуальні підходи до детермінації ролі природних ресурсів у відтворювальних пропорціях національного господарства; методичні засади оцінювання результативності міжбюджетного розподілу рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів, які передбачають розрахунок рівня міжмуніципальної збалансованості надходжень рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів до місцевих бюджетів України; авторський концепт побудови архітекtonіки фінансового регулювання використання природних ресурсів на загальнонаціональному рівні, який передбачає виокремлення основних груп методів регуляторного впливу на природокористувачів з подальшою конкретизацією інструментів прямої та непрямої дії на відтворювальні пропорції у природно-ресурсному секторі національного господарства. Удосконалені Замлинським Олександром Степановичем підходи до виявлення ролі природних ресурсів у відтворювальних пропорціях та методичні підходи до забезпечення збалансованого розподілу рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів, а також обґрунтування пріоритетів урізноманітнення методів прямого та непрямого стимулюючого впливу на природокористувачів дозволяють сформувати сучасне інституційне підґрунтя для становлення принципово нової моделі фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальних громад базового рівня.

У дисертації Замлинського Олександра Степановича набули подальшого розвитку: теоретична аргументація урізноманітнення форм, методів та способів залучення природних ресурсів у відтворювальний процес під дією екзогенних та ендегенних детермінантів; ідентифікація інституційних проблем бюджетного, податкового та кредитно-боргового характеру; специфікація методів фінансового регулювання охорони довкілля та відтворення природно-ресурсного потенціалу на місцевому рівні в ЄС, котра базується на детермінації та урізноманітненні традиційних і інноваційних інструментів фінансового забезпечення природоохоронної діяльності; інституційно-фіскальний вимір становлення сучасної системи фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальної громади базового рівня. Саме проаналізовані здобувачем моделі фінансового регулювання процесів природокористування на місцевому рівні, котрі функціонують у країнах ЄС, за умови їх імплементації у вітчизняну архітектуру фінансового регулювання природокористування на рівні територіальних громад базового рівня здатні забезпечити принципово нові умови для господарського освоєння природної сировини і її подальшої переробки в контексті формування нових полюсів росту територіальних утворень.

В цілому, отримані у процесі написання дисертації нові для економіки та фінансів природокористування результати забезпечують вирішення важливої для теорії і практики фінансового регулювання використання природних ресурсів проблеми, а саме формування авторського концепту становлення системи фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальної громади базового рівня в умовах викликів воєнного часу та викликів поглиблення бюджетно-фіскальної децентралізації.

Практична цінність результатів дослідження. Ключові результати дисертації Замлинського Олександра Степановича відзначаються прикладною цінністю і використовуються у практиці діяльності органів місцевого самоврядування та у навчальному процесі закладу вищої освіти. У діяльності виконавчого комітету Феодосіївської сільської ради використовуються результати дисертації, які стосуються трансформації інструментарію економічного стимулювання комплексного використання природних ресурсів на рівні територіальної громади базового рівня, що передбачає диверсифікацію на муніципальному рівні бюджетних, податкових, кредитних та майнових інструментів стимулюючого впливу на природокористувачів (довідка № 021/26 від 19.05.2026 р.). Розроблені здобувачем концептуальні підходи до детермінації ролі природних ресурсів у відтворювальних пропорціях національного господарства, які враховують матеріально-речову неоднорідність, субстанціональну та функціональну спрямованість природних ресурсів і передбачають їх розгляд як засобу та предмету праці, а також як територіально-просторового базису інфраструктурного комплексоутворення, використовуються при підготовці окремих тем

навчальної дисципліни «Кадастри природних ресурсів» у Національному університеті біоресурсів і природокористування України (акт від 07.04.2026 р.).

Повнота висвітлення результатів дослідження у наукових публікаціях. Результати дисертації Замлинського Олександра Степановича висвітлено в 11 наукових працях, з яких 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 5 тез наукових доповідей. Виходячи з нормативних вимог МОН України стосовно опублікування результатів дисертаційного дослідження, можна констатувати повноту їх відображення у наукових статтях та матеріалах конференцій. Отримані у дисертації нові наукові результати теоретичного та прикладного спрямування пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях. Рівень наукових видань та повнота викладу матеріалів в опублікованих наукових працях відповідають нормативним вимогам щодо апробації та висвітлення результатів дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація охоплює анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок. Список використаних джерел нараховує 185 позицій. У першому розділі **«Теоретико-методичні основи фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальних громад»** розглянуто значення природних ресурсів як базового чинника соціально-економічного розвитку територіальних громад в умовах поглиблення інституційних трансформацій, виявлено сутнісну характеристику та ідентифіковано складові і визначено інституційні проблеми фінансового регулювання використання природних ресурсів, а також сформовано інституційні засади фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальних громад. У другому розділі **«Аналіз та оцінка результативності фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальних громад в Україні»** визначено місце природних ресурсів у системі відтворення ресурсно-виробничого потенціалу соціально-економічного розвитку територіальних громад, розкрито зміст нормативно-правового забезпечення та основних аспектів становлення прикладного інструментарію фінансового регулювання використання природних ресурсів, проаналізовано основні тенденції та проведено результуючу оцінку рівня міжмуніципальної збалансованості надходжень рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів до публічних бюджетів України. У третьому розділі дисертації **«Формування сучасного інструментарію фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальних громад»** сформовано передумови імплементації європейського досвіду у вітчизняну практику фінансового регулювання використання та відтворення природних ресурсів, запропоновано механізм інституціоналізації методів та інструментів фінансового

регулювання використання природних ресурсів та становлення інституційного інструментарію фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальної громади базового рівня. Зміст основних розділів дисертації повною мірою відповідає сформульованій меті та визначеним завданням, які були поставлені перед початком проведення дослідження. Обґрунтовані автором практичні рекомендації базуються на результатах ретроспективного аналізу основних тенденцій надходжень окремих складових рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів до бюджетів різного таксономічного рівня, що свідчить про тісний зв'язок проєктних рішень автора з реальною практикою фінансового регулювання природокористування як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація Замлинського Олександра Степановича та опубліковані ним наукові праці не містять плагіату та інших порушень, зокрема ознак самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та компіляції. Дисертація написана державною мовою у відповідності з вимогами академічного письма. У дисертації дотримано класичні лекала проведення дисертаційного дослідження, що дало можливість отримати завершену та самостійно виконану наукову працю. Оформлення літературних джерел і посилання на них у тексті роботи здійснено у відповідності з діючими стандартами.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Незважаючи на значущість отриманих Замлинським Олександром Степановичем для теорії та методології фінансового регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальних громад базового рівня результатів, варто звернути увагу на деякі зауваження та побажання, які носять переважно рекомендаційний або ж дискусійний характер та можуть посприяти удосконаленню подальших досліджень у галузі економіки та фінансів природокористування, а саме:

1. Визначаючи пріоритети ефективнішого залучення природних ресурсів у відтворювальний процес, автор стверджує, що одним з ендегенних детермінантів диверсифікації форм, методів та способів залучення природних ресурсів у відтворювальний процес виступає зростання потреби у максимізації ланцюгів доданої вартості на основі господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу» (с. 36). Водночас недостатнім слід вважати обґрунтування автором інструментів та механізмів забезпечення максимізації ланцюгів доданої вартості на основі господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу як через призму результативнішого використання ресурсних цінностей природної сировини, так і через призму монетизації екосистемних послуг, котрі продукуються природними ресурсами.

2. Погоджуючись з трактуванням автора щодо того, що «для сільських та селищних територіальних громад саме активізація природно-ресурсного підприємництва є ключовим елементом ділової активності» (с. 74), водночас варто наголосити на необхідності конкретизації секторальних зрушень, котрі мають відбутися у сільській економіці через активізацію природно-ресурсного підприємництва для забезпечення процесів подолання високого рівня депресивності соціально-економічного розвитку сільських поселень.

3. Констатуючи загострення енергетичних викликів для територіальних громад базового рівня, автор наголошує на тому, що «ключового значення набуває формування у сільській місцевості біоенергетичного сектора, що функціонуватиме на основі утилізації побутового сміття, відходів сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва, а також відходів сектору переробно-харчових виробництв» (с. 82). Виходячи з даної позиції, автору варто було б у тексті роботи привести конкретні механізми фінансового регулювання утилізації окремих видів природних ресурсів в енергетичних цілях, що посилює б прикладну спрямованість проведеного дисертаційного дослідження.

4. Обґрунтовуючи доцільність імплементації передового європейського досвіду у вітчизняну архітектоніку фінансового регулювання використання природних ресурсів на місцевому рівні, автор констатує, що «процеси розширеного відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу у ЄС регулюються комплексом природно-ресурсних та природоохоронних директив, які з огляду на перспективи входження України в ЄС мають бути імплементовані у вітчизняну систему природокористування» (с. 151). З тексту дисертації не повною мірою зрозуміло, які природно-ресурсні та природоохоронні директиви має на увазі автор. Тому у майбутніх дослідженнях варто дану прогалину усунути через розроблення конкретних механізмів імплементації таких директив у вітчизняну практику регуляторного впливу на процеси природокористування.

5. У дисертації мають місце певні стилістичні неточності та семантичні перегини при трактуванні окремих категорій і понять, а також спостерігаються перенавантаження окремих аналітичних положень статистичним та фактологічним матеріалом.

Висловлені зауваження і побажання мають переважно дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Замлинського Олександра Степановича і можуть бути враховані у подальших наукових дослідженнях.

Загальний висновок. Дисертація Замлинського Олександра Степановича на тему: «Фінансове регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальних громад базового рівня» є актуальним, своєчасним, завершеним та самостійно виконаним дослідженням. Винесені на захист положення, висновки та рекомендації базуються на критичному переосмисленні фундаментальних засад фінансового регулювання залучення природних ресурсів у господарський обіг, що свідчить про їх теоретичну значущість

та прикладну направленість. Змістовне наповнення дисертації відповідає сформульованій меті та визначеним завданням дослідження.

Рівень обґрунтованості та достовірності результатів дослідження, їх новизна та прикладна спрямованість, а також повнота викладення результатів дослідження в опублікованих наукових працях відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. З огляду на сказане, дисертація на тему: «Фінансове регулювання використання природних ресурсів на рівні територіальних громад базового рівня» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року Про затвердження Вимог до оформлення дисертації (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор Замлинський Олександр Степанович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент завідувач відділу природних ресурсів та екологічної безпеки Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України, доктор економічних наук, професор Людмила ЛЕВКОВСЬКА